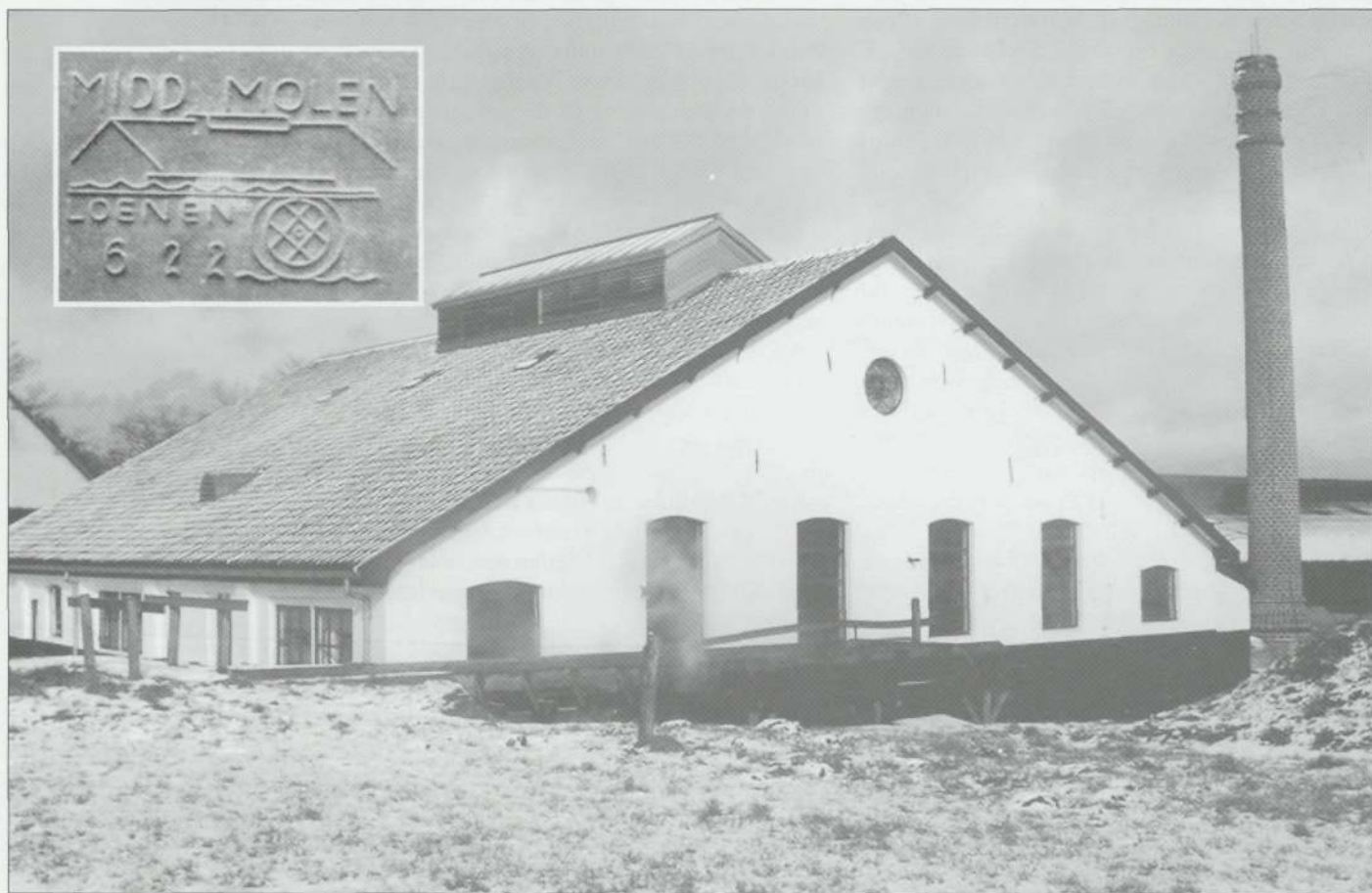

• DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

Tijdens de excursie van de HVS, eind september, zijn er te kust en te keur foto's gemaakt door de leden. Maar het waren vooral foto's die een beeld geven wat er binnen de Middelste Molen te zien en te beleven is. Over deze foto konden wij beschikken dankzij het onvolprezen internet, om allen een blik gunnen op het nog steeds werkende museum(papier)fabriekje in Loenen.

- Van de leden van de Historische Vereniging Steenderen waren er velen op zaterdag 30 september naar Loenen gereden om informatie op te doen over de Papierfabriek De Middelste Molen. Maria Schotman verzorgde een verslag van dat eerste deel van de excursie. Het tweede deel, bezoek aan kasteel De Horst, zal in het volgende nummer beschreven worden (pagina 3 e.v.)
- We zijn in Steenderen natuurlijk al ruim 25 jaar verwend met een geheel eigen krant (De Achtste Steen) voor Steenderen en de omliggende (kerk)dorpen. Maar ooit heeft in de eerste helft van de twintigste eeuw een heuse "Steenderensche Courant" bestaan. We kijken even mee naar dat fenomeen met Marian van der Haar (pagina 7 e.v.)
- Verder maken we U bekend met 'het mysterie van de 'Carte' (pagina 11) en we zoeken een nieuwe drukker, want we nemen, buiten hun of onze schuld, afscheid van drukkerij Wedeo waarmee we steeds prettig hebben samengewerkt.

HVS

2006/4

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 400
December 2006

Van het bestuur

Ik wil dit voorwoord beginnen met een gelukwens aan de redactie voor het feit dat de doelstelling om jaarlijks 4 Zwerfstenen uit te geven dit jaar wordt gehaald. Ideeën en materiaal voor het schrijven van artikelen alleen zijn niet voldoende om een Zwerfsteen te vullen. Uitwerking van materiaal en ideeën kost veel tijd; daarom zijn wij blij met alle hulp die vrijwilligers ons bieden bij het schrijven en/of aanleveren van artikelen voor de komende Zwerfstenen.

Zoals de meeste onder u inmiddels wel zullen weten is de Caerte van de Groote Emmer bij de gemeente Bronckhorst zoek geraakt. Dit unieke exemplaar welke door onze vereniging een aantal jaren geleden kon worden aangeschaft is voor de helft eigendom van onze vereniging en voor de helft in eigendom van de gemeente. Er is een bruikleenovereenkomst destijds opgesteld, waarbij o.m. is bepaald dat de Caerte in de raadszaal van het gemeentehuis in Steenderen zou worden opgehangen. Door fusie van de gemeente Steenderen in de nieuwe gemeente Bronckhorst zou de Caerte verhuizen van Steenderen naar het gemeentearchief in Zelhem in afwachting van het vinden van een geschikte plek.

Met wethouder Glasbergen en gemeenteamb-

tenaar de heer Kiers is inmiddels een gesprek geweest met een afvaardiging van ons bestuur en de oud bestuursleden de heren Paul Kok en Geert Jansen. De gemeente zal aangifte doen van de vermissing bij de politie en bij de kunsthandel en er zal binnenkort een persbericht hierover verschijnen in de regionale media.

Over de excursie (met 43 personen) naar de Middelste Molen in Loenen en bezichtiging van kasteel Ter Horst kunt u meer lezen op de hierna volgende pagina's. De ledenavond van 13 november j.l. trok ruim 60 bezoekers. Spreker deze avond was de heer Job Teeuwen die een prachtige dia serie vertoonde over de Baaksche Beek met een enthousiast verhaal over de geschiedenis en de bewoners van de kastelen. Als je zo om je heen kijkt op dit tijdstip van het jaar en je ziet de tuinen er nog zo prachtig bijliggen, dan kun je je nauwelijks voorstellen dat het over 5 weken al Kerstmis is. Sinterklaas in het land en daarna de naderende Kerst roept denk ik bij de meesten van ons speciale gevoelens op. Ik wil U allen een hele fijne periode toewensen, een goede jaarwisseling en een voorspoedig 2007.

Wim Achterkamp,
voorzitter.

Van de redactie

Wij hebben alle reden om iets te vertellen van wat er achter de schermen bij De Zwerfsteen aan de hand is. Er zijn veranderingen op til. Dat betreft in de eerste plaats het feit dat onze Drukker, de drukkerijafdeling van het bedrijf Wedeo in Doetinchem, per december van dit jaar de drukkersbezigheden zal beëindigen.

Er waren al wat eerder tamelijk stellige berichten daaromtrent vernomen, maar nu is ons de definitieve kennisgeving geworden.

Een en ander betekent dat Bestuur en Redactie naarstig op zoek zijn naar een drukker die in staat en bereid is onze geliefde Zwerfsteen te vervaardigen. Er zijn inmiddels al offertes gevraagd en binnengekomen. Een beslissing daarover is nog niet genomen, maar U kunt er als lezer en lid van de HVS in ieder geval van uitgaan dat in het jaar 2007 opnieuw met regelmaat een Zwerfsteen bezorgd zal worden.

Het blad blijkt zozeer in hoofden en harten van de leden te leven dat we gewoon niet anders

kunnen dan voortgaan op de ingeslagen weg.

Al was het alleen maar om aan de gedane toezeggingen tegemoet te komen. In het vorige nummer kondigden wij aan dat nog een derde artikel over de tarieven van de pontveren door de jaren heen zou verschijnen. Omdat we dit lopende jaar graag wilden afsluiten met een laatste uitgave, verzorgd door Wedeo, ontstond er enige tijdsdruk om dat te verwezenlijken. De tarieven van de pontjes zullen dus even moeten wachten.

Daarnaast is er veel reactie geweest op het artikel van Astrid Garritsen over Steenderen in de 2de wereldoorlog. Zoveel reacties dat we de nodige tijd willen besteden aan het deugdelijk verwerken van de nieuwe gegevens. En dat houdt in dat er nogal wat tijd in zal gaan zitten om de zaken netjes op een rij te krijgen. Ook dat schuift dus wat naar voren in de tijd.

Wim de Lange.

Colofon:

"De Zwerfsteen" is de kwartaaluitgave van de historische vereniging van (de voormalige gemeente Steenderen, opgericht 1 juni 1992.

BESTUUR:

Voorzitter: Wim Achterkamp
Bronckhorstweg 32
7221 AC Steenderen
Tel.: 0575 - 45 17 47
Fax. 0575 - 45 09 66

Sekretaris: Gerard Wesselink
Dambroek 7
7223 DT Baak
Tel.: 0575 - 44 14 89

Penningmeester:
Bertus Rietberg/Hoogstraat 23
7227 ND Toldijk
Tel.: 0575 - 45 20 04

LEDEN:

Willy Pasman
Dr. A. Ariënsstraat 39
7221 CB Steenderen
Tel.: 0575 452457

Monique Willems
De Berken 9
7221 GN Steenderen
Tel.: 0575 - 45 12 21

Fred van der Mije
Hofstraat 4
7223 LR Baak
Tel.: 0575 - 44 18 06

Rob Gosselink
Prinsenmaatweg 2
7224 NE Rha
Tel.: 0575 - 45 13 74

REDACTIE:

Eindredacteur: Wim de Lange
Weth. Massinkstraat 3
7227 DB Toldijk
Tel.: 0575 - 45 28 70
Email: wdelange2@planet.nl

Redactiesecretariaat:
Maria Schotman
Dr. A. Ariënsstraat 37
7221 CB Steenderen
Tel. 0575 451618
Email: mariaschotman@gmail.com

Redactieleden:
Yvonne Koning,
Wim de Lange,
Herman Nieuwenhuis en
Maria Schotman.

Redactiemedewerkers:
Wil Gijsman en Anton Metz.

CONTRIBUTIE:

De contributie bedraagt met ingang van 2002 € 15 euro per jaar per huisadres.

Bankrel. Regiobank Steenderen
Bankrekening: 685289710, t.n.v. Hist. Vereniging Steenderen.

Losse nummers van de Zwerfsteen zijn te verkrijgen bij het verenigingssecretariaat. Kosten:
€ 2,50 euro per stuk en
€ 3,50 euro voor de dickere uitgaven.

Vormgeving en druk:

Doetinchem. Tel. 0314 - 37 25 38

Excursie HVS naar papiermolen

In de Middelste Molen te Loenen wordt menig ambachtelijk papiertje geschept

door
Maria Schotman

Op de zaterdagochtend van de dertigste september, hadden ruim 40 leden van de Historische Vereniging Steenderen zich verzameld op het terrein van de papierfabriek de Middelste Molen langs het kanaal in Loenen.

Na een kort introductiefilmpje over het proces van papier maken werd de groep opgesplitst in drieën en ging iedere groep met een gids mee. De fabriek was niet in bedrijf, wat menigeen heel jammer vond, we hadden graag in werkelijkheid gezien wat ons nu alleen via een film was getoond.

Maar de machines zwegen.

In de fabriek hoorde je alleen het constante geluid van druppelend water.

Een stukje geschiedenis.

Al sinds 1622 wordt er in Loenen papier geproduceerd. Dat is al bijna 4 eeuwen. De Middelste Molen is de enige papierfabriek in Nederland die nog in oude staat bewaard is gebleven.

Er is in die 4 eeuwen heel wat gebeurd. Regelmatig werd er van eigenaar gewisseld en de molen brandde natuurlijk ook af, zoals in die tijd vaak gebeurde met bouwwerken.

Bijna was de fabriek rond 1927 een kippen- en varkensstal geworden, maar dit werd verhinderd door G.J. Bomhof, die de ruimte huurde van de toenmalige eigenaar Teunis Wilbrink. Hij betaalde één gulden voor elke dag dat hij de fabriek liet draaien.

Omdat het geheel behoorlijk vervallen was moest Bomhof eerst een nieuw molenhoofd, een nieuwe kap en een nieuw waterrad installeren.

De fabriek werkte op waterkracht, verkregen door gebruik te maken van het stromende water uit de sprengen. Het water werd gebruikt om de machines in gang te zetten (en te houden). Ook werd veel water gebruikt bij de vervaardiging van het papier.

De Middelste Molen ligt aan de Loenense Beek, ook een spreng, en betreft daar het water uit.

Wat is een spreng?

Een spreng is een door mensenhanden gegraven waterloop met de bedoeling de waterkracht als energiebron te gebruiken. Op de Veluwe waren, door de ijstijd, hoogtevverschillen ontstaan. Enorme hoe-

veelheden zand werden opgestuwd. Het regenwater zakte snel weg in het zand, werd tegengehouden door ondoordringbare kleilagen en vormde een enorme watervoorraad.

Waar het water dicht bij de oppervlakte zat groef men in de 11e eeuw een gat en van daaruit een sleuf waar grondwater in liep: het begin van een spreng.

Aan beide zijden werden dijkes aangelegd. Zodat de spreng hoger kwam te liggen dan het omringende land. De bodem en zijkant werden waterdicht gemaakt met een ondoordringbare leemlaag. Zo legde men kilometers lange kanaaltjes met voortdurend stromend water aan.

Wisseling van eigenaar

In 1932 wordt Bomhof eigenaar en in 1955 werd de molen met de nog steeds erbij horende waterrechten en schoonmaakverplichtingen voor een gedeelte van de molenbeek, overgenomen door de Cartonfabriek Weduwe J.W. Schut nv te Loenen. (Later werd de naam, door een fusie, Lona Verpakking).

Tot 1960 produceerde De Middelste Molen op authentieke wijze allerlei soorten papier, maar moest toen het hoofd buigen voor de modernisering. De ambachtelijke methode kon niet

Zaterdag 30 september zo rond een uur of elf verzamelden leden van de HVS zich bij de Middelste Molen (net zichtbaar op de achtergrond) voor een instructieve rondgang door de museale papierfabriek.

Foto: Maria Schotman

opboksen tegen de snelheid waarmee men op modernere wijze kon produceren.

In 1969 werd de productie volledig stilgelegd door het gebrek aan afnemers. De medewerkers werden overgeplaatst naar de andere bedrijven van Lona. De fabriek raakte in verval en was bijna helemaal verloren gegaan, tot er eind jaren '80 geld beschikbaar werd gesteld door de Nederlandsche Papierindustrie om de molen van de ondergang te redden.

In 1989 werd het historische bedrijfje aangekocht door gezamenlijke papierfabrieken in de regio. Zij betaalden eigenaar Smurfit Packaging het symbolische bedrag van 1 gulden en brachten het bedrijfje onder in een stichting.

Door de financiële injectie van de Nederlandsche Papierindustrie en belangrijke bijdragen van particulieren en het bedrijfsleven lukt het de Stichting Middelste Molen de molen grotendeels te restaureren.

In 1991 rollen de eerste vellen van de papiermachine.

In 2001 is ook de Stichting Museum de Middelste Molen opgericht om tegemoet te komen aan de wens van de overheid naar werkende musea.

Stoommachine.

Omdat de fabriek afhankelijk was van de watertoevoer om optimaal te kunnen draaien en deze toevoer niet altijd constant was, denk o.a. aan een lage waterstand, werd rond 1906 een stoommachine geïnstalleerd van 28 pk.

Deze machine dreef niet alleen de machines aan, maar door de restwarmte droogde het papier ook sneller. De stoommachine staat in de machinekamer te blinken en te glimmen. Menige (mannen) hand streefde deze zaterdag even over de glimmende machine: O, ik hoop dat ze hem even aanzetten!

De papierproductie.

In een wat afgescheiden hoek van de fabriek ligt een enorme ketel. Deze is niet meer in gebruik

Vroeger zaten 6 tot 8 vrouwen hier de hele dag lompen te scheuren en in de ketel te gooien. Een echte luizenbaan (Heel vies werk, de lompen werden niet eerst gewassen).

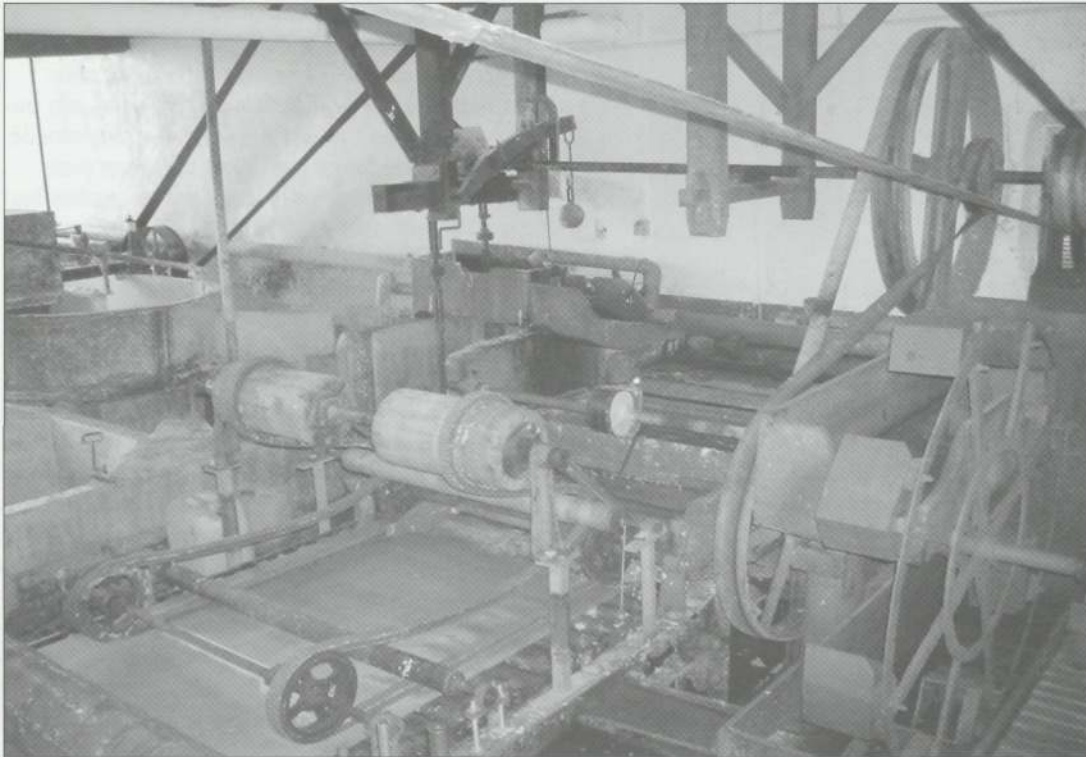
De kapot gescheurde lompen werden in de ketel gekookt met water en een beetje loog, net zolang tot de lompen zacht werden.

Vanuit de kookketel ging het in de hamerbak waar het werd verpulverd. Later werd de hamerbak vervangen door de kollergang.

Een kollergang is een ronde bak, waarin molenstenen op hun kant ronddraaien en het product nog verder vermalen. De kollergang werkt op waterkracht en afgelopen zomer ging dat niet zo best vanwege de grote droogte. Voor het verder vermalen werd de Hollander gebruikt.

De pers komt er aan te pas als de zeer vochtige papierpulp in banen wordt geleid, die door de pers van het overtollige water moeten worden ontdaan. Foto: Maria Schotman.

De geperste vellen zijn nog lang niet droog genoeg en gaan vervolgens naar de droger, op weg om echt papier te worden.

Foto: Henk Eskes.

Omdat tegenwoordig bijna geen kleding meer te gebruiken is, vanwege het vele kunststof dat hierin verwerkt wordt, moest men op zoek naar andere grondstoffen.

De grondstoffen van nu zijn onder meer:

- Hennep
- Linnen
- Katoen
- Houtcellulose
- Schors van de bananenboom
- Wattenschijfjes (uit de make up-business)
- Olifantenmest
- Aspergeschillen
- Duitse marken (papiergeld)
- Tabak
- Spijkerbroeken
- Riet

Kortom, van zeer veel grondstoffen is papier te maken, als het maar behoorlijk vezelig goedje is.

Als de pulp uit de Hollander komt, wordt het gestort in een grote roerkuip. Hierin wordt de pulp rond geroerd totdat de vezels los in het water blijven zweven. Een kettingpomp stort de pulp in gelijkmatige porties op de, eindeloos rondlopende langzeefmachine.

Dit is een zeef van kopergaas die met een snelheid van 5 meter papier per minuut rondloopt. De breedte van het papier is instelbaar. Het water zakt door de mazen van het kopergaas en wordt opgevangen voor hergebruik. Hierna wordt de papierstof door een paar walsen verder uitgeperst.

Soms worden er tijdens dit proces dingen toegevoegd zoals zaden, bloemetjes, inktstreepjes, geldsnippers etc. Dit alles zuiver om verfraaiende effecten te bereiken.

Aan het eind van de langzeefmachine wordt het nog natte papier afgesneden tot losse vellen en met de hand op draaiende droogcilinders gelegd. Deze ronde trommels worden verwarmd met stoom sinds de komst van de stoommachine. Daarna werden de vellen opgehangen tot ze droog waren. Dat kon wel eens lang duren, afhankelijk van het weer. De droogtijd kon variëren van 2 tot 6 dagen. Tegenwoordig is het papier in een paar minuten droog. Tel uit je winst!

Het eindresultaat van dit papierproduceerproces is: zuurvrij papier, bijzonder geschikt om in archieven belangrijke stukken in te bewaren, maar ook voor bijv. aquarelpapier.

Papier scheppen.

Een leuk werkje is het papier scheppen. Waarbij het scheppen zowel letterlijk als figuurlijk opgevat kan worden. Met een heel fijnmazige zeef, al dan niet met een figuurtje erop, schep je door een bak met papierpulp, na dit eerst goed geroerd te hebben.

Je haalt de zeef weer boven en er zit een laagje pulp in de zeef. Dit schud je een beetje tot het gelijkmatig verdeeld is. Je laat het wat uitlekken en keert het om op een stapel vilt om verder uit te lekken. Vervolgens hang je het op om te drogen. Ziedaar, je eigen papier!

Leuk voor kinderfeestjes en voor scholen, al beleven volwassenen er - gezien de reacties tijdens de excursie - er ook veel plezier aan.

Al met al is de productie van papier in een ouderwetse papiermolen een interessant procédé. Alle excursiegangers zijn het hier over eens.

Ze zijn het er ook over eens dat de molen had moeten draaien. Na de rondleiding was er nog ruim gelegenheid tot een bezoek aan de bij de fabriek behorende winkel. Een schuurtje vol schappen met grote vellen papier en in het midden een tafel met mooie handzame boekjes met verschillende kleuren en soorten papier, die voor € 5 grif in andere handen over gingen. Blij met de aankopen en met de opgedane indrukken stapten we in de auto's om ons naar de lunch te begeven in Landhotel Bosoord in Loenen.

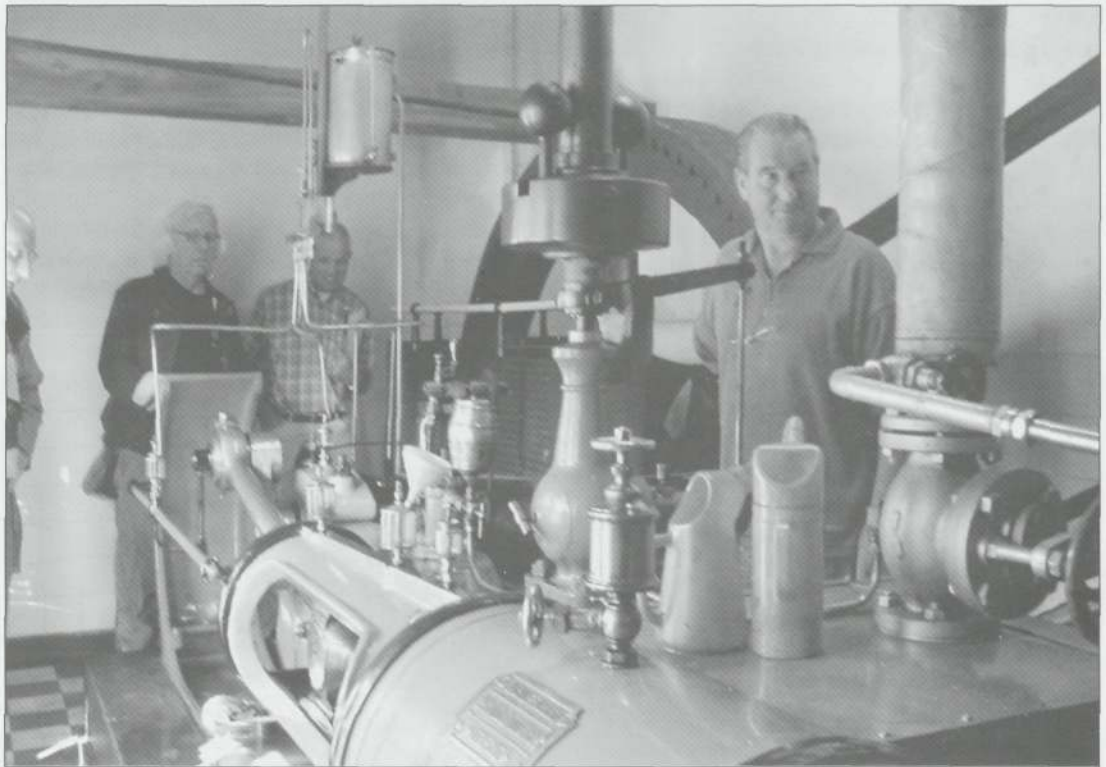
Na de lunch brachten we een bezoek aan Kasteel ter Horst. Een verslag van dat tweede gedeelte van de excursie leest u in de volgende Zwerfsteen.

Foto boven: Een blik op het oude handwerk: het papierscheppen. De man links roert stevig in de ton met vezelpulp. Daarna zal hij met een zeefbakje de pulp opscheppen, schudden voor een gelijkmatige verdeling en op de "afdruipevellen" naast zich te drogen leggen.

Foto: Maria Schotman.

Foto rechts: Hoewel de machinerie oorspronkelijk door waterkracht aangedreven werden, is later in de tijd toch een stoommachine in werking gesteld wat een betrouwbaarder krachtbron bleek te zijn dan de waterkracht. Denk bijvoorbeeld maar aan de droge periode(n) van deze zomer!

Foto: Henk Eskes.

Een typisch geval van Jammer, maar helaas...

De activiteitencommissie van de HVS heeft onder aanvoering van Willy Pasman, de excursie uitstekend georganiseerd.

Helaas lag Willy zelf in de lappenmand en kon hij de trip, waar hij zo enthousiast over was, niet persoonlijk in den lijve meemaken. We hopen met dit verslag de excursie voor hem een beetje tot leven te hebben gebracht!

Steenderen had in 1902 een eigen Courant

Emmer en Covik

Uit de subtitel van dit weekblad blijkt dat het gaat om een Nieuws- en advertentieblad voor Steenderen - Bronkhorst - Toldijk - Baak - Bakerwaard - De Luur - Rha - Emmer - Covik Olburgen en omliggende plaatsen. Deze uitgave van de firma H. Germs FHzn in Doesburg verschijnt iedere zaterdag en heeft vier pagina's. Het exemplaar dat Verdi van Leuvensteijn in zijn geheel heeft bewaard, is van 11 oktober 1902 en het is de derde jaargang. Zo weten we dat deze krant voor het eerst is verschenen in 1900. In de jaren tussen de beide wereldoorlogen waren er veel van zulke weekbladen zoals de Dierensche Courant, de Rhedensche Courant en de Doesburgsche Courant. In een tijd zonder televisie en vrijwel geen telefoon en radio moet je het nieuws vernemen uit de krant. Het Steenderense exemplaar lijkt veel op de krant die in Doesburg uitkomt.

Franco per post

In 1902 is de abonnementsprijs tweeëndertig en een halve cent per drie maanden. Je krijgt het blad dan franco per post. Dat betekent dat verzendkosten in de prijs zijn inbegrepen. Wil je een advertentie plaatsen dan is dat voor de eerste vier regels dertig cent en voor elke regel meer zes cent. Heb je een abonnement afgesloten dan is van elke vier advertenties er een gratis. Behalve wat internationaal nieuws onder de rubriek Kijkjes over de Grenzen staat op de voorpagina een feuilleton en dat is een romantisch vervolgverhaal. Onder Gemengde Berichten lezen we: Evenals in België worden ook in ons land krachtige pogingen aangewend om de grenzen open te krijgen voor den vrijen uitvoer van Nederlandsch vee

Plaatselijk nieuws

Bij het plaatselijke nieuws staan een tiental berichten waarvan twee uit Steenderen. Een gaat over het "tractement" van de directeur van de zuivelfabriek. Er is besloten om de heer

door
Marian v/d Haar

E.J. van Leuvenstein-Breukink

J. Jaarsma een salarisverhoging te geven van f 200,- per jaar. Het blijkt dat deze directeur uit Steenderen wilde vertrekken, want hij heeft gesolliciteerd in Goor waar een nieuwe zuivelfabriek in aanbouw is. Na de salarisverbetering zal de heer Jaarsma in Steenderen blijven. "Wij hopen", zo gaat het bericht verder "dat hij nog vele jaren als directeur onzer boterfabriek zal fungeren".

Het tweede bericht heeft betrekking op de loting voor de Nationale Militie, de dan verplichte militaire dienst. Er staan heel wat bekende namen uit Steenderen in het bericht zoals : M. Aussen, J.W. Boogman, G.H. Hulshof, G. R Emmelink en L.B. Smeenk.

H.J. Onstenk gaat niet in dienst, want zijn broer heeft de dienstplicht al vervuld en er hoeft zich maar één jongeman uit een gezin voor dienst te melden. B. Hissink is kostwinner en omdat hij thuis niet gemist kan worden, hoeft ook hij niet in dienst. Een drietal anderen is "afgekeurd wegens lichaamsgebreken". *In onze tijd zou je deze privacygevoelige mededeling beslist niet in de krant zetten.* Zo ook berichten over mensen die door de straf- of kantonrechter zijn veroordeeld en waarvoor. In die tijd is dat een vaste rubriek in de meeste kranten. Als het om moord gaat, staat de naam van de dader er voluit in, dus niet alleen met zijn initialen.

Predikbeurten

Bij de Predikbeurten zien we dat in Steenderen op zondag twee diensten zijn in de dorpskerk. Namelijk 's morgens om tien uur en 's middags om half drie. De predikant is in beide gevallen dominee Wartena.

De Marktberichten houden de lezers op de hoogte van de prijzen van aardappelen, boter, eieren en appels. Op de Beestenmarkt zijn in Doesburg ongeveer 350 runderen aangevoerd, ook uit Steenderen. Er zijn bijna 400 varkens verkocht waarvan de jonge dieren vijf tot acht gulden opbrengen. Vlees van vette varkens moet per kilo 44-47 cent kosten, kalfsvlees brengt 44-48 cent op en de prijs van een kip is

E. Beeftink

50-70 cent. Verder zijn er advertenties om allerlei goederen te verkopen zoals huisorgels, hoeden, donzen dekens, kachels, brandstoffen en fornuizen.

Familieberichten

Bij de familieberichten staat een overlijdensadvertentie en een dankbetuiging. De overledene is W.G.F.J. van Zadelhoff uit Toldijk, gestorven op 75-jarige leeftijd. Later zou de oudste broer van E.J. van Leuvensteijn-Breukink trouwen met de achterkleindochter van eerdergenoemde overledene.

Het andere bericht is in de krant gezet door de weduwe A.Th. Goossens. Haar man is 47 jaar huisarts geweest in Steenderen. Hij is gestorven op 30 september 1902 en zijn vrouw bedankt allen voor de belangstelling rond zijn ziekte en overlijden. Kennelijk heeft hij maar kort van zijn pensioen kunnen genieten en is hij aan een

ernstige ziekte overleden. Dat zou blijken uit de inhoud van een gedicht dat zijn vrouw bij deze dankbetuiging laat plaatsen:

*Vergeet hem niet die 't beste van zijn leven,
Aan lijders heeft van heeler hart gegeven;
Die, deed hij 't leed vaak wijken voor verblijden*

In eigen lijden niets vermocht dan lijden.

Beide grootmoeders

De burgerlijke stand van Steenderen in de periode 22 september tot 6 oktober 1902 meldt dat twee paren zijn getrouwd; in vier gezinnen is een dochter geboren en twee mensen zijn overleden. Een van hen is de huisarts A.Th. Goossens, echtgenoot van T.G.J. Planten, dochter van de eerste burgemeester van Steenderen. Haar broer heeft hun vader opgevolgd en daarom is zij bovendien de zus van een burgemeester.

Bij gehuwd zien we staan A. Beeftink met E. Kluvers, weduwe van H.J. Wijers. Misschien is deze mededeling de reden geweest waarom Verdi van Leuvensteijn juist deze krant heeft bewaard. Everdina Kluvers is haar oma van moeders kant en deze grootmoeder trouwde twee keer. Haar eerste man, Herman Judius Wijers, overlijdt als hij 37 jaar is en zijn vrouw blijft met vier jonge kinderen achter waaronder Elbartha Harmina. Zij trouwt later met Hendrik Breukink, de uitbater van de Gouden Leeuw in Bronkhorst. Ze krijgen drie kinderen: twee zoons en een dochter en die laatste gaat Everdina Jaspriena - roepnaam Verdi - heten naar haar beide grootmoeders.

Niet correct

Waarschijnlijk is de Steenderensche Courant uitgegeven tot het begin van de Tweede Wereldoorlog. Zeker is dat zij na 1945 niet meer is verschenen. Het bedrijf waar de krant is gedrukt, is toen ontmanteld. Het was politiek niet correct, met andere woorden: het werkte samen met de Duitse bezetter.

In het archief van de stad Doesburg zijn nog drie exemplaren van de Steenderensche Courant aanwezig namelijk een uit 1926 en twee uit 1930. In die jaren is de subtitel veranderd in: Nieuws- en advertentieblad voor Steenderen, Zelhem, Doetinchem, Terborg, Gaanderen, Wehl en Omstreken. De prijs van de krant is dan het dubbele van 1902. Nieuw zijn de verslagen van de vergaderingen van de gemeenteraad en het sportnieuws. Zo lezen we in nummer 41 van 1926 dat de voetbalvereniging Velocitas "welke zich heeft opgelost in haar zustervereniging Steenderen" een feestavond geeft in Concordia. Er zijn dus twee voetbalverenigingen geweest

in Steenderen. In de krant van 1 november 1930 staat een bericht over een drijfjacht gehouden op de Roodheugel. "Er zijn met drie geweren 23 stuks wild geschoten. Er schijnen daar veel konijnen te zijn". In de Steenderensche Courant van zaterdag 22 november 1930 lezen we dat de vorige Nutsvergadering (Maatschappij tot Nut van het Algemeen) is uitgesteld "wegens het plotseling uitbreken van brand in de boerderij van de heer J. H. Sloot". Onder het kopje "Kippendieven gesnapt en gedood" wordt rattengif aanbevolen. Deze zin trekt de aandacht en dat is nog steeds de bedoeling van reclame.

Zo kunnen wij ons een beeld vormen van hoe de mensen vroeger leefden. Wel is het nodig dat daarvoor historisch materiaal wordt bewaard.

Bij de afbeeldingen van de advertenties:

Een tweetal advertenties in De Steenderensche Courant van 11 oktober 1902. De 'soliede' orgels van Johan de Heer zijn jarenlang een bekend en vertrouwd verschijnsel geweest in de kringen der godvruchtigen. Echt een noeste werker in de wijngaard des Heren, die Johan de Heer. Naar - toen al - goed Balkenendse traditie met vooral een vette knipooeg naar de economie werden de orgeltjes voor huisgebruik aangeboden met een gratis Handleiding en bovendien konden de toetsen keurig afgedekt worden

Termin betaling van af
10 Cent per dag

Soliede Orgels
in prijzen van af f 40.—
Gratis Handleiding en Toetsen-
looper.
Hondede dankbetuigingen.
Vraagt gratis Catalogus en
conditiën.
JOH. DE HEER.
Rotterdam Noordmolenstraat 71

Voor **TWEE NETTE**
LIEDEN worden

aangeboden

twee gemeubileerde Kamers

met **SLAAPKAMER**

met kost en bediening. **Vuur,**
licht en wasch vrij, à f 60.—
per **MAAND.**

Brieven onder letter **P.** aan
den uitgever van dit blad.

met een 'toetsenloper'. Kennelijk waren de glimmende witte toetsen de Heer een gruwel in zijn ogen. De in onze ogen al zeer bescheiden prijs was duidelijk voor velen nog een 'begroetelijk' bedrag, vandaar dat er ook de mogelijkheid werd geboden het felbegeerde instrument op afbetaling te kopen. De maandelijke betalingstermijn werd vastgesteld op 10 cent per dag.

Wilde men vooraf nog meer en nog preciezer weten waar men aan begon, dan was daar de mogelijkheid om gratis inzicht te krijgen in de catalogus en de bij de aankoop behorende 'conditiën'. Maar dan had je ook wat, een 'psalmenpomp' van onberispelijke komaf uit de Rotterdamse Noordmolenstraat!

Daarnaast, of liever gezegd hierboven, laten we een kleine advertentie zien waaruit mag blijken dat het heel aan het begin van de twintigste eeuw met de kamernood wel mee viel.

Hier worden in ieder geval twee kamers aangeboden, elk nog weer voorzien van een aparte slaapkamer.

Kost en bediening, alsmede vuur, water en licht inbegrepen bij de voor die tijd vrij forse som van 60 gulden. Maar dan was je ook vrijwel geheel gevrijwaard van allerlei dagelijkse besomeringen.

Advertenties uit vroeger tijd: het blijven bronnen van vermaak, maar geven toch ook vaak een blik op de manier van leven in die zo andere tijd. Meestal is het mengeling van vertedering en luid gelach!

Zelfportret op latere leeftijd.

Met de herdenking van zijn 400ste geboortjaar staat Rembrandt Harmenszoon van Rijn dit jaar flink in de belangstelling. In ons land heeft hij Mozart met zijn 250ste en de Russische komponist Sjostakovitsj met zijn 100ste geboortjaar nagenoeg geheel uit de nieuwsverdrongen. Ook van de buitenlanders die Nederland bezoeken komen er velen specifiek voor Rembrandt. In de Beurs van Berlage in Amsterdam moesten deze zomer de serenades plaats maken voor de overzichtstentoonstelling van reproducties van de schilderijen van Rembrandt. Aan bezoekers daar was er geen tekort. Alsof het beursgebouw om de hoek was leeg gelopen, om met zijn allen naar Rembrandt te gaan. De zaal was propvol. Maar Rembrandt doet niet alleen door tentoonstellingen van zich spreken. In Carré speelt een half jaar lang een musical over zijn leven en de Postbank verkoopt postzegels en munten met de beeltenis van de meester.

Avondje schilderkunst

Bij Rembrandt achter het schilderij kijken!

Wie durft bij zoveel belangstelling nog te denken dat Rembrandt als schilder niet tot de allergrootsten behoort? Op de omslag van het overzichtsboek over Rembrandt las ik gisteren: 'Rembrandt - de grootste aller tijden'. Het was wel geschreven in het Nederlands en misschien ook alleen voor Nederland bedoeld. Toch is ook in het buitenland de bekendheid van Rembrandt uitzonderlijk. Ruim 80 procent van zijn schilderijen (geschat op 346) is in buitenlands bezit. Op veilingen als van Christie's brengen die schilderijen echt kapitalen op.

Leerzame avond

Op de bijeenkomst van 22 januari a.s. wordt besproken hoe het zover heeft kunnen komen met deze molenaarszoon uit Leiden, want daar is hij geboren en daar heeft hij zijn eerste opleiding in de kunst en het schilderen genoten. Zeker is dat zijn leermeester in Leiden - Jacob van Swanenburch - en wat jaren later die in Amsterdam - de historieschilder Pieter Lastman - veel invloed op hem hebben gehad. Rembrandt heeft zich ook altijd actief in de kringen van kunstenaars bewogen.

Wanneer hij 25 jaar oud is, vertrekt Rembrandt naar Amsterdam en neemt hij zijn intrek bij Uylenburgh, een kunsthandelaar. Het was de Gouden Eeuw en daardoor werden het voor de kunsthandel en voor Rembrandt gouden tijden in Amsterdam. Rembrandt kreeg bij Uylenburgh vele opdrachten en dat bleef doorgaan toen hij zich met zijn vrouw Saskia zelfstandig vestigde, eerst in een huurhuis en later in een aangekocht pand aan de Breestraat, het huidige Rembrandthuis. Daar schilderde hij in de jaren 1641-42 de 'Nachtwacht'. Het atelier waarin dat gebeurde kan nog bezichtigd worden.

Achterhoekse connection

In de welstand en voorspoed van Rembrandt komt grote kentering nadat Saskia sterft. Met Geertje Dirck die de zorg voor zijn zoon Titus op zich neemt krijgt hij een verhouding, maar dit bleek niet duurzaam. Zijn omstreden relatie met Hendrickje Stoffels, een Achterhoekse uit

Bredevoort van geboorte, bracht meer geluk. Daarentegen raakte Rembrandt in die tijd in financieel opzicht in ernstige problemen. Vanwege een teveel aan verplichtingen kon een faillissement ternauwernood worden voorkomen.

Het waren moeilijke tijden voor Rembrandt maar als kunstenaar is hij blijven doorgaan. Het werd niet de topproductie uit vroegere jaren, maar naar het oordeel van kunstkenner wel topkwaliteit. Heel beroemde, en naar het oordeel van velen zijn mooiste werken komen uit deze periode. Het portret van Homerus (1663), 'Het joodse bruidje' (1665) en zijn laatste zelfportret zijn daarvan voorbeelden. Toen Rembrandt op 4 oktober 1669 stierf, stond nog een schilderij in wording op zijn ezel.

Schappen vol boeken

Het kunstenaarschap van Rembrandt is door vele kunstkenner en kunsthistorici bestudeerd en beschreven. Hele schappen boeken over Rembrandt zijn langs die weg tot stand gekomen. Vaak zijn vergelijkingen gemaakt met het werk van anderen: Rembrandt's eigen leermeesters, zijn vele leerlingen, zijn tijdgenoten en vroegere kunstenaars, met name uit Italië. Tijdens 'de avond met Rembrandt' wordt uitvoerig op die vergelijkingen ingegaan, want dat leert ons het best wie Rembrandt is, of hij echt tot de allergrootsten gerekend moet worden, en als dat zo is, waarom dan? Om de lichtval in zijn schilderijen of om zijn technische precisie? Of zijn het de tekeningen en schetsjes tussendoor die laten zien dat Rembrandt een echte meester is?

Misschien dat we aan het einde van 'de avond met Rembrandt' het antwoord nog niet weten. En dat u daarom zelf op onderzoek uit wilt gaan. Maar ook dan lijkt me de avond geslaagd.

Jos Metz, Wageningen.

*Mensen, doe ons nou een lol!
Kijk nou toch eens in die oude schoenendozen
met vergeten foto's. Daar zitten vaak de leukste
dingen in.*

*Zo overkwam het tenminste Anny Plageman-
Aalbers die deze foto opstuurde.
Op de voorste rij, de tweede persoon van
rechts, is haar vader Gert Aalbers. Het betreft,
zoals het bord luid en duidelijk laat zien, de
Oranjevereniging in Toldijk. Wij zijn benieuwd
wie er verder op de foto staan.*

*Stuur de namen en eventuele andere wetens-
waardigheden naar:*

*Maria Schotman,
Dr A. Ariënsstraat 37
7221 CB Steenderen*

Van het secretariaat

'Caarte van de Grootte Emmer, Ao 1727' is bij verhuizing gemeente zoekgeraakt

Het HVS-bestuur wil door middel van dit artikel graag opening van zaken geven over de lotgevallen van de 'Caarte van de Grootte Emmer'. Medio december 2004 werden we benaderd door de gemeente Steenderen met de vraag wat er moest gebeuren met deze Caarte. Daar aan het ophangen van deze Caarte nogal wat voorwaarden waren verbonden, wisten we niet direct deze Caarte een verantwoorde plek te geven. Besloten werd de Caarte door de gemeente te laten archiveren in hun archief.

Begin 2006 zijn we aan het bellen geslagen en vroegen de gemeente: "we willen graag de Caarte zien". Toen bleek dat de Caarte zoek was. Na diverse telefoontjes, brieven en het persoonlijk aanspreken van diverse mensen w.o. burgemeester Aalderink hebben we 20 oktober 2006 een gesprek gehad met wethouder Glasbergen en een ambtenaar. Vanuit onze vereniging waren aanwezig; Paul Kok, Geert Jansen, Wim Achterkamp en Gerard Wesselink.

De wethouder vertelde welke opsporingsactiviteiten verricht waren, dat ging van het persoonlijk aanspreken van diverse mensen en interne publicaties, tot het fysiek zoeken in de archieven. Wij kwamen op het punt dat er geconcludeerd moest worden dat de Caarte van de Grootte Emmer echt zoek is.

We hebben afgesproken dat dit onderwerp in de B en W-vergadering zal worden behandeld, zodat de Caarte de officiële status van 'zoekgeraakt' krijgt. De gemeente gaat dan de verzekering inschakelen. Verder zal er aangifte gedaan worden van verlies/diefstal bij de politie en de Caarte zal als verloren geraakt kunstobject worden gemeld. Bovendien zal de gemeente hier een persbericht aan wijden. Voordat dit persbericht wordt gepubliceerd zal dit eerst aan onze vereniging worden voorgelegd.

We houden u op de hoogte.
Gerard Wesselink, secretaris

Nieuw boek "Rha, huizen en bewoners" van Anton Metz.

Velen van u hebben de presentatie van het boek "Rha, huizen en bewoners" in diverse kranten kunnen volgen of zijn er in levenden lijve bij geweest. Van diverse kanten komen er geluiden dat het een zeer interessant boek is. Het boek kan worden besteld bij de heer J.C.Klompshouwer uit Warnsveld. Email: j.klompshouwer@chello.nl Telefoon: (0575) 52 15 69. De Oostgelderse Stichting voor Genealogie en Boerderijonderzoek (O.S.G.D.) organiseerde de presentatie in het Olburgse 'Kraantje lek'. Meer informatie van deze stichting kunt u vinden op: www.otgb.nl

Verzamelen van email adressen

De HVS wil starten met het verzamelen van de email adressen van onze leden. Via dit medium kunnen wij de uitnodigingen versturen, in de toekomst kunnen wij u snel en adequaat informeren over zaken die u mogelijk interesseren. Geef u email adres door aan het secretariaat: g.wesselink@hetnet.nl

Charaden, Logogrijphen en Raadsels

Raadsel

Een zeker iets word vaak gezien door u,
door mij en andere lien
in huizen, tuinen, kerken
daar gaat bijna geen dag voorbij,
dat men niet in de occasie zij,
om het hier of daar te merken.
Zo 't soms in veld of straten is
en word men door de duisternis
belet dit ding te mijden
hoe lichtelijk breekt men arm of been
of loopt verschrikt en kreupel heen
en moet veel pijnen lijden.

Dit ding heeft nog een zeldzaamheid,
die 't van veel anderen onderscheid:
want wilt gij het groter maken,
zo neem het af en maak dan staat,
dat gij juist naar diezelfde maat
zult tot uw doel geraken.

Doch is Uw keuze bij geval,
dat het in zijn grootte minderen zal
en wilt gij het kleiner maken:
zo voeg erbij
en ik geef u mijn woord,
dat, gaat gij op die wijze voort,
het geheel tot niets zal raken

Oplossing:

Doe bij: het wordt klein,
neem af: het wordt groot,
deze eigenschap heeft kuil en sloot.
Een sloot vindt men niet in de kerk

Dus KUIL is 't antwoord zo ik merk

LEDENAANBIEDING

*Voor de Historische
Vereniging Steenderen*

Het vergeten landleven

*Het leven op het platteland verandert in
hoog tempo: op de velden staat mais in
plaats van tarwe, gerst en rogge; de me-
chanisatie schrijdt voort en steeds
meer boerderijen worden omgebouwd
tot zorgboerderij of vakantieoord.*

*Het vergeten Landleven laat het leven op
het Nederlandse platteland tussen 1900
en 1960 zien: zaaien met de hand, oogsten
met een zeis, de was op de bleek en met
paard en wagen naar de markt.*

*Het werken op het land, het gezinsleven,
gebruiken en gewoontes zijn vastgelegd in
sprekende, vele sfeervolle foto's.*

*"Het vergeten landleven" is een schatkist
vol vergeten herinneringen.*

*De normale prijs is € 24,95
Uw ledenprijs € 22,50*

Bon

9052105855

Titel: Boeren van toen

Aantal:

Naam:

Adres:

Plaats:

*De Historische Vereniging Steenderen wil graag langs deze weg een woord van dank richten
aan de drukkerij Wedeo in Doetinchem, waarmee we vele jaren in goede samenwerking
ons contactorgaan De Zwerfsteen tot stand hebben gebracht!*